

реалізації виробленої продукції, кошти, майнові права); (б) земельні ділянки (передусім сільськогосподарського призначення), а також підвищення родючості ґрунтів; (в) результати науково-технічного прогресу, селекційні досягнення (об'єкти права інтелектуальної власності, сорти сільськогосподарських рослин, породи сільськогосподарських тварин); (г) матеріально-технічні ресурси (паливні та енергетичні ресурси, хімічні засоби захисту рослин і тварин, насіння, добрива); (г) праця робітників і спеціалістів сільського господарства. Не можуть бути об'єктами інвестування у сфері сільського господарства, зокрема, генетично-модифіковані організми до їх державної реєстрації.

4.4. Суб'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, їх права та обов'язки

Як уже зазначалося, інвестиційні правовідносини у сфері сільського господарства мають свою структуру, а їх елементами є об'єкти, суб'єкти й зміст (права й обов'язки учасників). Вивчення питання про суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства має важливе значення, оскільки безсуб'єктні правовідносини існувати взагалі не можуть.

Стосовно стану наукової розробки питання про суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, то слід зазначити, що про таких суб'єктів згадувалося при загальній характеристиці названих правовідносин [14]. Але окремі дослідження саме суб'єктного складу інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства поки що не проводилися.

Стаття 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ визначає суб'єктів інвестиційної діяльності (а тому й відповідних правовідносин) як інвесторів і учасників, якими можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Отже, чітко виділяються дві групи суб'єктів — інвестори та учасники інвестиційних правовідносин.

У загальному розумінні інвесторами вважаються суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

В аграрно-правовій літературі зазначається, що суб'єктами інвестиційних правовідносин, які вкладають інвестиції в сільське господарство, є держава, органи законодавчої і виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, іноземні держави, вітчизняні та іноземні юридичні особи, які зацікавлені в розвитку сільського господарства [2, с. 28].

Держава як суб'єкт інвестиційних відносини в АПК здійснює правове регулювання, визначає інвестиційну, цінову, експортну, імпорتنу політику, правовий статус інвесторів, у тому числі вітчизняних та іноземних, безпосередньо виділяє на інвестування в АПК бюджетні кошти, встановлює форми, порядок та умови їх використання та контролю за виконанням, структуру органів виконавчої влади, які займаються інвестиціями в АПК, устанавлює їх повноваження, права та обов'язки, створює умови для розвитку аграрного і земельного ринків, вирішує питання щодо надання пільг як інвесторам, так і учасникам, насамперед виробникам сільськогосподарської продукції, забезпечує нормальний інвестиційний клімат, гарантії прав інвесторів і виробників продукції. Верховна рада України як законодавчий орган і суб'єкт інвестиційного права приймає закони, якими визначається інвестиційна політика країни, у тому числі в АПК, і якими регулюються інвестиційні відносини, що складаються в різних галузях економіки, закладає в Державному бюджеті України на відповідний рік розмір видатків для АПК та основні напрямки їх використання, в тому числі у сільське господарство, здійснює парламентський контроль за правильністю витрачання бюджетних коштів, виділених для інвестування сільського господарства [2, с. 28].

Кабінет Міністрів України як найвищий орган виконавчої влади забезпечує реалізацію інвестиційної політики в АПК, здійснює управління інвестиціями, використанням державних коштів, виділених у Державному бюджеті на розвиток АПК і сільського господарства. До суб'єктів інвестиційної діяльності, які вкладають інвестиції в розвиток сільського господарства, належать також банки та інвестиційні фонди (наприклад, Аграрний фонд, страховий фонд тощо); органи місцевого самоврядування; державні, комунальні та приватні юридичні особи; кредитні та інші фінансові установи [2, с. 29].

4.4. Суб'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства...

Отже, вважаємо, коло таких суб'єктів (учасників) інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства як інвесторів, є доволі широким й охоплює як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні установи, так і приватних юридичних та фізичних осіб (у тому числі й іноземних).

До суб'єктів (учасників) інвестиційних правовідносин, які використовують інвестиції, належать виробники сільськогосподарської продукції. Вони можуть бути як інвесторами власних підприємств, так водночас і виробниками сільськогосподарської продукції.

Законодавчосільськогосподарськийтоваровиробниквизначається як фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий доход, отриманий від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та (або) поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 % загальної суми валового доходу (ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР).

Зважаючи на це, суб'єктами інвестиційних правовідносин, які використовують інвестиції, є передусім сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм — сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, аграрні господарські товариства, приватні, державні й комунальні сільськогосподарські підприємства. Проте не виключеним є використання інвестицій у сільському господарстві й фізичними особами, зокрема суб'єктами господарювання (приватними підприємцями).

Сільськогосподарський кооператив — це юридична особа, утворена фізичними та (або) юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності в сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу.

Фермерські господарства є формою підприємницької діяльності громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно до закону.

Аграрні господарські товариства функціонують переважно у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю. Основною метою їх діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка й реалізація.

Приватні, державні й комунальні сільськогосподарські підприємства, незалежно від того, що вони створені на підставі різних форм власності, займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою й реалізацією. Вони теж можуть бути суб'єктами (учасниками) інвестиційних правовідносин, які використовують інвестиції.

Окремо слід зупинитися на такому суб'єктові інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, як аграрні холдингові компанії або ж агрохолдинги. Названі утворення останнім часом набули значного поширення у сфері сільського господарства, сьогодні вони є найбільшими користувачами земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Так, наприклад, агрохолдинг «Українські аграрні інвестиції» використовує 330 тис. га сільгоспугідь, підприємство ММК ім. Ілліча — 225 тис. га, агрохолдинг ДП «Нафком-Агро» — 200 тис. га, компанія «Миронівський хлібопродукт» — 180 тис. га, компанія «Астарта-Київ» — 165 тис. га [15].

Спеціального правового регулювання створення та діяльності агрохолдингів в Україні немає. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15 березня 2006 р. № 3528-IV визначає холдингову компанію як акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств. А холдинговий корпоративний пакет акцій (часток, паїв) становить собою пакет акцій (часток, паїв) корпоративного підприємства, який перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства. Звідси аграрною холдинговою компанією (агрохолдингом) слід уважати акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше сільськогосподарських корпоративних підприємств.

Агрохолдинги можна вважати досить вдалою формою інтеграції й кооперування в сільському господарстві, оскільки вони не тільки об'єднують безпосередніх виробників аграрної продукції (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства), але й мають у

своєму складі заготівельні, переробні, торговельні підприємства, що забезпечують замкнений цикл виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, випуск напівфабрикатів і готової продукції, продуктів харчування, їх реалізацію споживачам. Агрохолдинги є активними учасниками інвестиційних правовідносин, що складаються у сфері сільського господарства, а значна їх частина є прикладом залучення іноземних інвестицій, адже їх активи утворені з використанням коштів іноземних інвесторів.

Однак слід указати і на наявні негативні наслідки діяльності агрохолдингів для розвитку українського села. Як зазначає заступник голови комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин С. Терещук, ефективність агрохолдингів може бути й вищою, а собівартість продукції в них нижча, бо землю обробляють спеціалізовані загони, не прив'язані до конкретного населеного пункту. Але земля в такому випадку стає лише виробничим полігоном без урахування інтересів тих, хто живе в конкретному селі. Краще було б, якби кожне підприємство діяло тільки в межах одного населеного пункту [16]. Отже, можна зробити висновок, що, незважаючи на привабливість та ефективність функціонування агрохолдингів у сфері сільського господарства, таку форму господарювання слід використовувати досить обережно, не забуваючи й про інші форми аграрних товаровиробників.

Продовжуючи характеристику суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, зазначимо, що, наприклад, Я. М. Грущинський пропонує виділити ще одну групу названих суб'єктів — інших учасників, які не є сторонами таких правовідносин, але беруть участь у них [3, с. 7]. Якщо із цим погодитися, то можна припустити, що існують якісь учасники інвестиційних правовідносин, які, з одного боку, не є їх стороною, а з другого — усе ж таки беруть участь у них. На наш погляд, такий підхід навряд чи є правильним, бо якщо суб'єкт бере участь в інвестиційних правовідносинах у сфері сільського господарства (як інвестор чи отримувач інвестицій — сільськогосподарський товаровиробник), то, відповідно, він і є їх учасником, між ним та його контрагентом складаються певні права й обов'язки у сфері інвестування.

Викладене дозволяє підсумувати, що суб'єкти інвестиційних правовідносин, їх різні види мають важливе значення для констатування цих правовідносин як таких, що складаються саме у сфері сільського господарства. Суб'єктами (учасниками) інвестиційних правовідно-

син у сфері сільського господарства, з одного боку, є інвестори (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні установи, приватні юридичні та фізичні особи (у тому числі й іноземні)), а з другого — особи, які отримують, використовують інвестиції — сільськогосподарські товаровиробники (сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм — сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, аграрні господарські товариства, приватні, державні і комунальні сільськогосподарські підприємства, аграрні холдингові компанії (агрохолдинги), а також приватні підприємці). При цьому участь в інвестиційних правовідносинах у сфері сільського господарства саме названих суб'єктів (інвесторів й сільськогосподарських товаровиробників) є обов'язковою.

4.5. Державне регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства

Оскільки здійснення будь-якої діяльності, у тому числі й у сфері сільського господарства, не можливе без державно-правового впливу, то слід зупинитися на правових аспектах державного регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства. Як визначено в ст. 11 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики.

Насамперед необхідно з'ясувати сутність державного регулювання. Так, у спеціальній літературі під державно-правовим регулюванням сільського господарства розуміють сукупність заходів щодо визначення системи органів державного управління, які видають цією складовою народного господарства, прийняття і належного виконання аграрних законів і нормативно-правових актів про сільське господарство, закріплення кола повноважень (компетенції) цих органів [17, с. 168]. Іншої думки дотримується О. О. Погрібний, який уважає що, державне регулювання — це сукупність економіко-правових заходів, спрямованих на встановлення ринкових відносин, роздержавлення, приватизацію, підприємництво, розвиток села й різних форм господарювання з метою поліпшення організації виробництва і доведення до споживача продукції сільського господарства [18, с. 149].

Поняття «державне регулювання» само по собі ширше, ніж поняття «державне управління», оскільки останнє для досягнення своєї